

Artur Oppman
(1867 — 1931)

Abecadło polskich dzieci w krajobrazach (1906)

Do Was, Dzieciny!

Idę z książeczką do was, dzieci
Trochę jasnego dać wam słońka,
Moja książeczka tak się kwieci,
Jako na wiosnę nasza łąka.

Moja książeczka szeptać będzie
I będzie nucić prosto w uszko,
Aż złotą siatką wam oprzędzie
Wiośnianą główkę i serduszko.

Bo ona swojską nutą dzwoni
O naszej ziemi ukochanej
I opisuje czar tych błoni
I kwietne łąki, zbożne łany.

Bo ona miasta wam wspomina,
Które od dziecka znać należy,
A środkiem płynie Wisła sina
Z gór, aż do morskich hen wybrzeży.

Poznacie wszystkie wnet literki,
Gdy jeno pilnie się przyjrzycie

ABECADŁO

POLSKICH DZIECI

Dr-Ota.

I złote błysną wam isierki
I do serduszka wpadną skrycie.

Niech się ta iskra później snuje
Może rozgrzeje was prawdziwie
A teraz każde z was całuję,
Rośnijcie zdrowo i szczęśliwie!

AUGUSTÓW

ARKONA

A, a

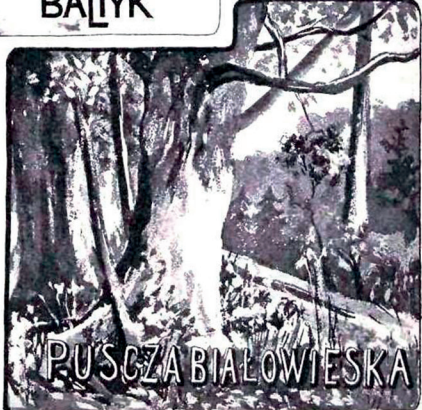
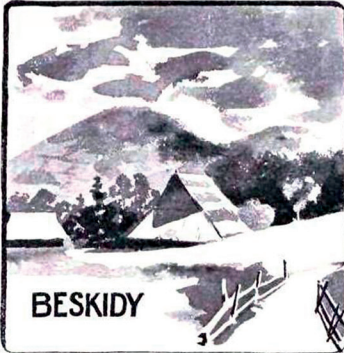
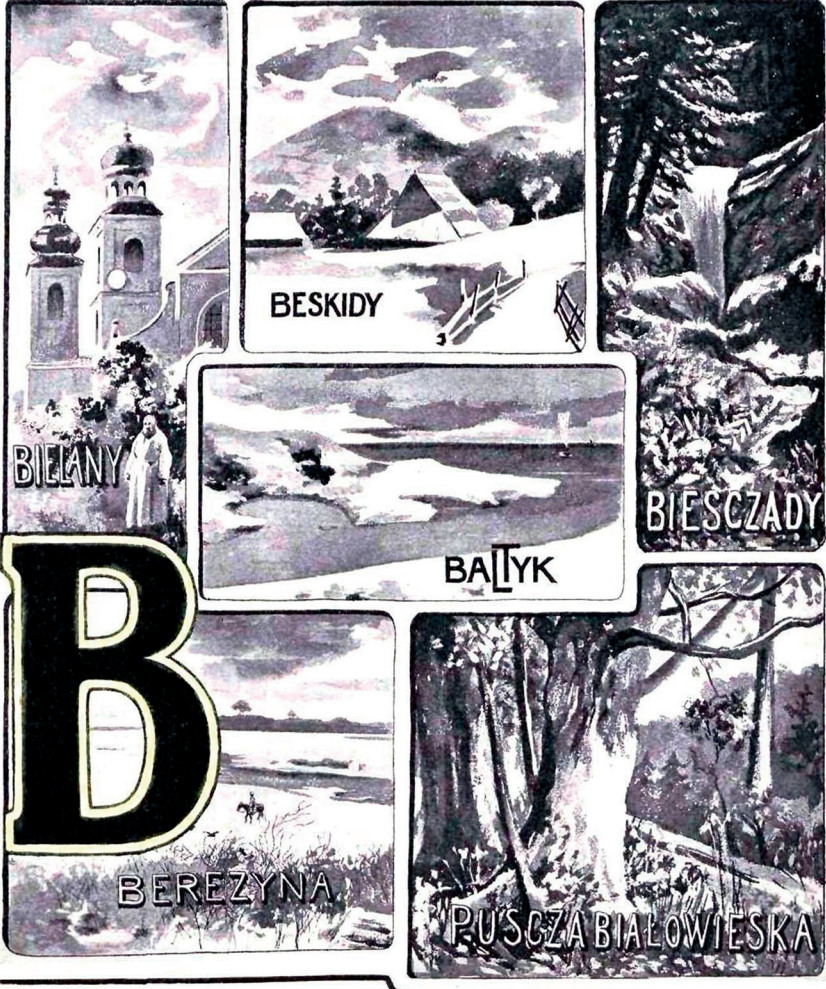
Jest wyspa na Bałtyku,
Co Rugii nosi miano,
Słowianie w dawnych czasach
Tę wyspę zwali Raną.
Potężny szczep tam mieszkał,
Miał jak ze stali dłonie,
A główna ich świątynia
Wznosiła się w **Arkonie**.

W **Arkonie** na świat słynny
Był posąg Światowita;
Koń jemu poświęcony
Złocene miał kopyta.

Maść białą **bez odmiany**
Miał owy koń nad konie...
Był głównym słowian bogiem
Światowit na Arkonie.

Jeziora Augustowskie,
Z **wielkości** znane swojej,
Są pełne **ryb** przeróżnych,
Aż głąb się od nich roi!

Jesiotry i łososie
I pstrągi są obfite
I, głównie tu łowione,
Sielawy wyśmienite.

B, b

Bałtyk niesie nasze zboże
Od Kaszubskich w dal wybrzeży,
Na dnie jego zagrzebany
Złotożółty bursztyn **leży**.
Berezyna od krwi ludzkiej
Była niegdyś zczerwieniona,
Kiedy przez nią przechodziły
Mężne wojska **Napoliona**.

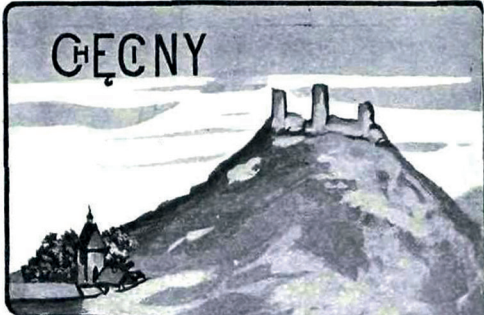
Beskid pasmo gór karpackich,
W krakowskiej się wznosi ziemi,
Jak kraj długi i szeroki
Widokami słynie swemi.

Wielka puszcza Białowieży
Nadnarwiańską zdobi stronę,
Tutaj jeszcze żubry żyją
W innych krajach wytępione.

Na **Bielanach** dzwonek woła,
Na modlitwę dzwoni, dzwoni,
Cichy klasztor Kamedułów
Stoi w leśnej tej ustroni.

Na Pokuciu mamy **góry**,
Które zowią się Bieszczady,
Piękne są w nich skalne szczyty
I *sikławy*: wodospady.

C, c

Słynie marmur Chęciński

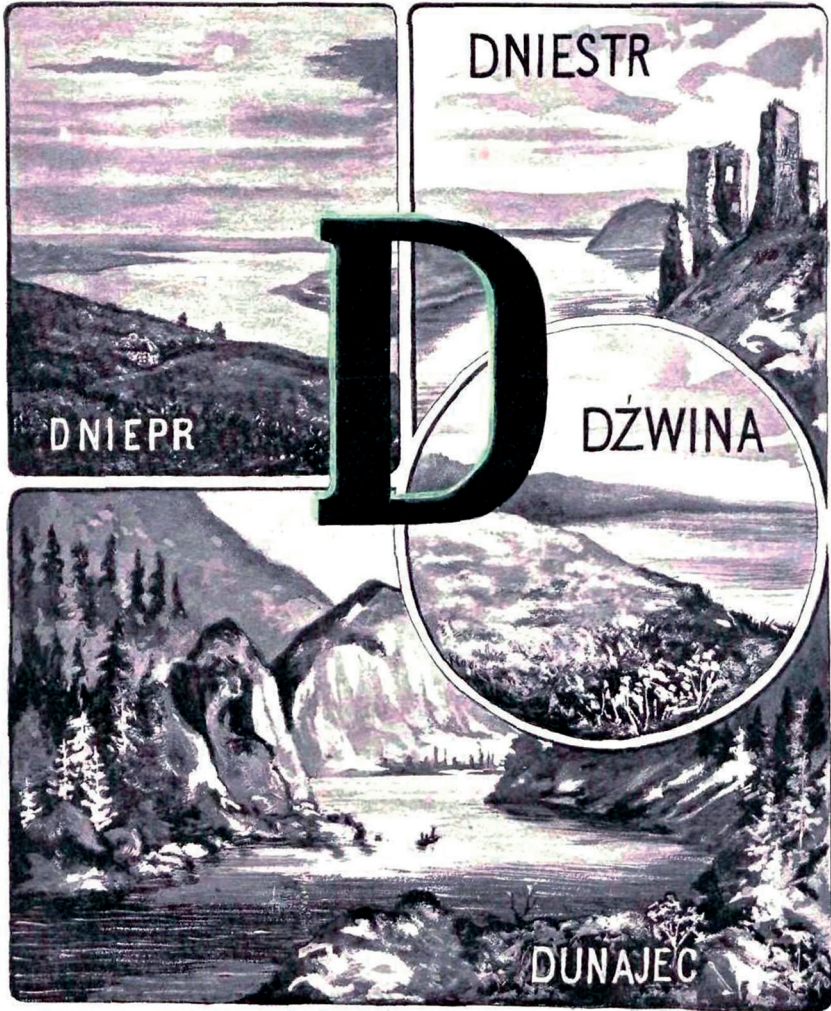
Biały, żółty i siny,
Wielkie jego kopalnie
Mają stare Chęciny.
Pod **Chocimem Sobieski**
Pobił Turków **na głowę**,
Umykali poganie
Za dziesiątą dąbrowę.

W Czarnolesiu z Urszulką
Kochanowski żył sławny,
Dotąd znany z swych pieśni
Chociaż umarł w czas dawny.

W Czerniakowie na odpuszcie
Tłum się zbiera w kościele,
A dokoła majowe
Dzwonią ptaszków kapele.

Częstochowa od wieków
Jest wielbiona od ludu,
Tu niejeden kaleka
Doznał łaski i cudu.

Przenajświętsza Paniienka
W nawałnicy czas szwedzkiej,
Ocaliła swój klasztor —
Gdy go bronił Kordecki.

D, d

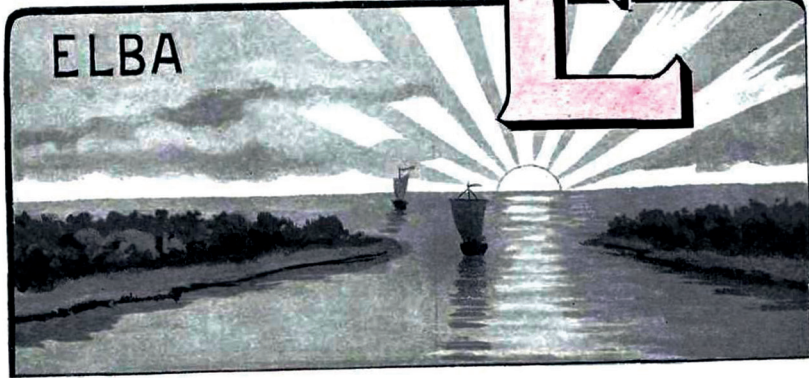
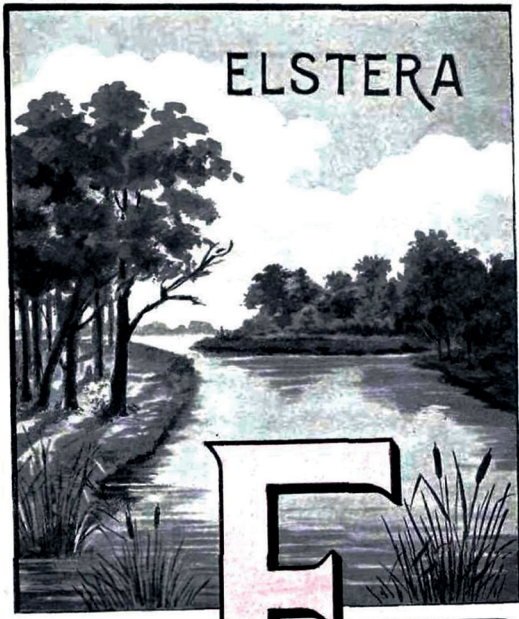
Bystro płynie Dunajec
Z zakopiańskiej doliny,
Wśród **gór naszych** rodzinnych,
Jak wąż wije się siny.
Hej! na łodzi Dunajcem
Miło pędzić, **jak strzała**,
Bo dokoła ziemica,
Jak cud Boży wspaniała!

Dniestr, Dniepr wielki i Dźwina
Pamiętkowe to rzeki!
Nieraz fale zbroczone
Niosły w przetwór daleki.

Ileż bitew straszliwych
Nad brzegami ich wrzało!
Ileż krwi się rycerskiej,
W czyste wody polało!

Po nad Dnieprem, nad Dniestrem
Grasowali tatarzy;
Szli w niewolę pogańską
Młodzież, dzieci i starzy.

Ale hufce chrześcijańskie
Nieraz wrogów gromiły!
Dotąd stoją u brzegów
Wielkie, liczne mogiły.

E

E, e

Elba rzeka, z dawnych lat
Do nas należała,
I **słowiańskich** stopy chat
Falą obmywała.
Choć ją Niemiec dzisiaj ma,
To nas nie przestrasza,
Bo wierzymy, że **Bóg da:**
Będzie znowu nasza!

Elk *osada* **pośród** wód,
Strzeże ją **dłoń Boga,**
Dzielny Mazur siedzi tam
I drwi z Niemca — wroga.

Tam pod Lipskiem huczy bój,
Miecz się z mieczem zwierza,
Ciężko toczy fale swe
Skrwawiona Elstera.

Na arabskim siwku swym
Rażno, jak na gody,
Piękny księżę pędzi w cwał
I skacze do wody.

O, Elstero jakąś nam
Krzywdę wyrządziła:
W twoich nurtach wódz nas legł,
Tyś go zatopiła!

E, f

**Felin na Inflantach,
Choć broniony dzielnie,
Zdobyl Jan Zamoyski,
Sławny nieśmiertelnie.**

Flis po naszej Wiśle
Wciąż na tratwie pływa,
Wiezie drogie skarby,
Które daje niwa.

**Złocistą pszeniczkę
Z sandomierskiej ziemi
I żyto srebrzyste
Z kłosy wąsatemi.**

Flisak pieśń flisaczą
Wesół wyśpiewuje,
A fal swoich szmerem
Wiselka wtóruje.

Do samego Gdańska,
Do samego morza,
Płyną tratwy, pełne
Krakowskiego zboża.

**Kęs naszego chleba
Dajem cudzoziemcom:
Włochom i Hiszpanom,
Anglikom i Niemcom.**

GNIEZNO

GRUNWALD

CARŁUCH

GIEWONT

COPŁO

GDANSK

G, g

Gdańsk wspaniałe miasto
Nad Bałtykiem leży,
Płyną Wisłą flisy
Do jego wybrzeży.
W Gnieźnie święty Wojciech
Spoczywa w świątyni,
Chrzcił za życia pogan,
Teraz cuda czyni.

Na jeziorze Gople
Wieża wżwyż wystrzela,
Myszy przed wiekami
Zjadły tam Popiela!

Giewont oraz **Gierłach**
Wznoszą się w błękity,
Są to w naszych Tatrach
Dwa wysokie szczyty.

Tatrzańscy górale
Po **skalach** biegają,
Na zielonych halach
Owieczki pasają.

Niegdyś pod Grunwaldem
Niemców zbił Jagiełło,
Sławne jest do dzisiaj
To rycerskie dzieło!

HELA

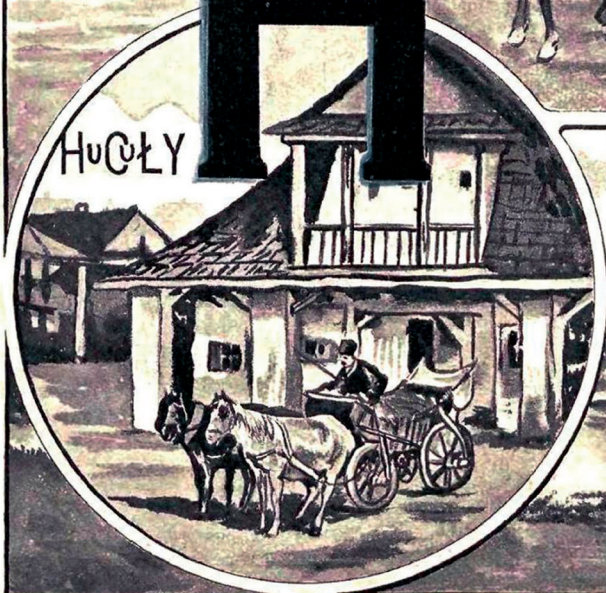

HUSARZ

H

HUCŁY

HORYŃ

H, h

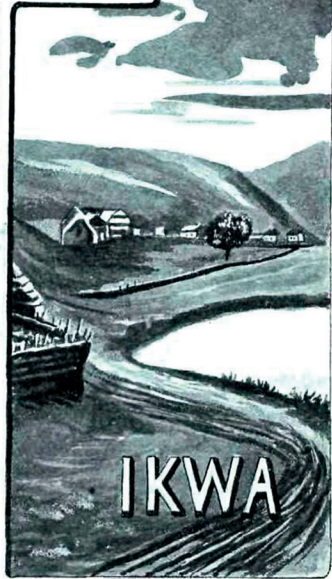
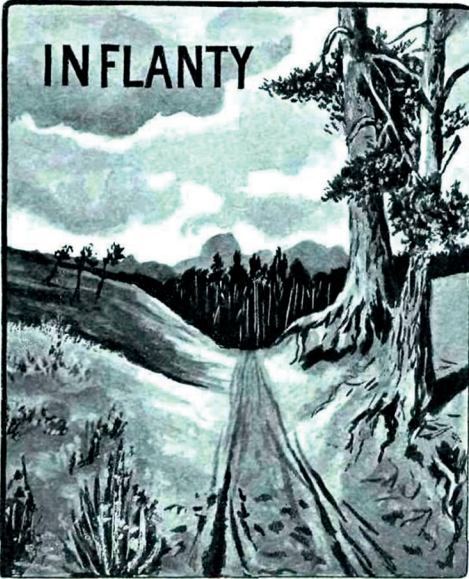
Halicz, halickich
Książąt stolica,
Ruiną zamku
Oko zachwyca.
Hela, rybacka
Stara **osada**,
Słucha, **jak Bałtyk**
Z Wisiełką gada.

Horyń prześliczne
Przepływa strony:
Wołyn od lasów
I łąk zielonych.

Hucuł ochoczy
Z pod Kołomyi,
Nie bał się nigdy
Mocy niczyjej.

W górach mu każda
Znajoma ścieżka,
Jak wolny orzeł
Na szczytach mieszka.

Hussarze dzielni
Z odwagi słyną
I pod Chocimem
I pod Byczyną!

IKWA

I, i

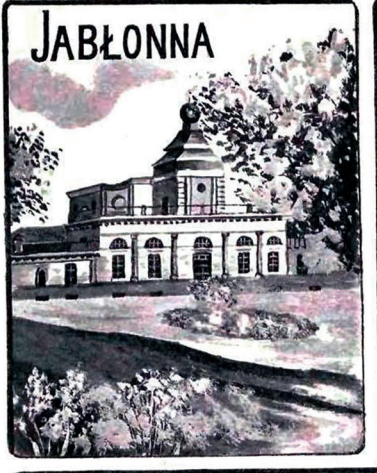
Ikwa na Wołyniu,
Jak srebrzysty **wieniec**,
Owija miasteczko,
Co się zwie Krzemieniec.
Niegdyś była tutaj
Znakomita **szkoła**,
Jak nasz kraj szeroki
Słynęła dokoła.

Sławny z nauk, z cnoty
I z nazwy magnackiej
Założył tę szkołę
Kto?
— **Tadeusz Czacki!**

Iłża w Sandomierskiem,
Od „jej Izy“ nazwana,
Nieraz od najeźdźców
Była zdobywana.

Szwedzi i Tatarzy
Iłżę płądrowali,
Kąpała się często
W krwi czerwonej fali.

Prowincja Inflanty
Nad Bałtykiem leży,
Niegdyś była ziemią
Mieczowych rycerzy.

J, j

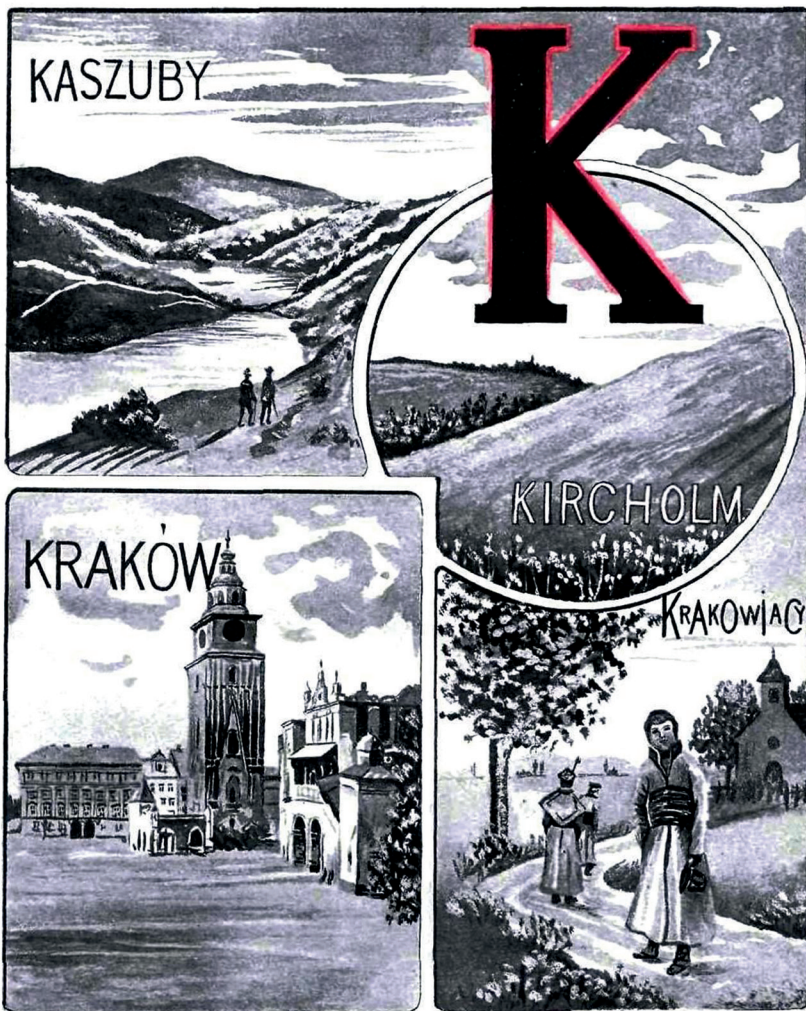
W Jabłonie żył przed laty
Uroczy księżę młody,
Oblicze miał jak kwiaty
I z wdzięku i z urody.
A mężny był ów rycerz,
Miał serce jak ze stali,
A zginął w obcej ziemi
W Elstery szumnej fali.

Król Sobek w Jaworowie
Przebywał rad po pracy
I wesół ciął hołupce,
Jak zwykli krakowiacy.

Do dzisiaj lud naokół
Piosenkę nuci z pychą
Że niegdyś król jegomość
Tu tańczył z kowalichą.

Na szczytach gór tatrzańskich
Są łąki pełne krasy,
Halami zwą się one,
A siedzą tam Juhasy.

Juhasy pasą owce
I robią smaczne sery,
A każdy zuch od dziecka,
Bo każdy góral szczerzy!

K, k

**Kaszubów ród bratni
Mieszka nad Bałtykiem,
Nie chce być zaprzańcem,
Niemców niewolnikiem.**

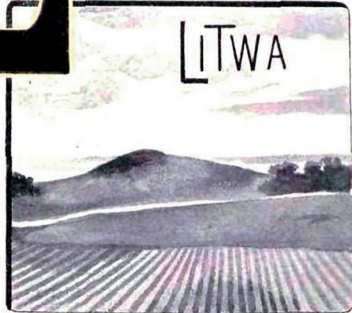
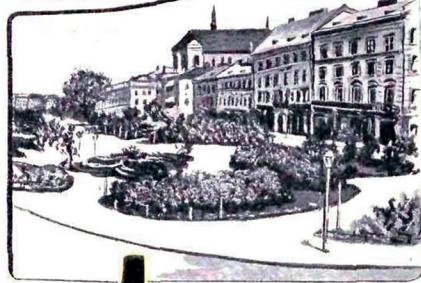
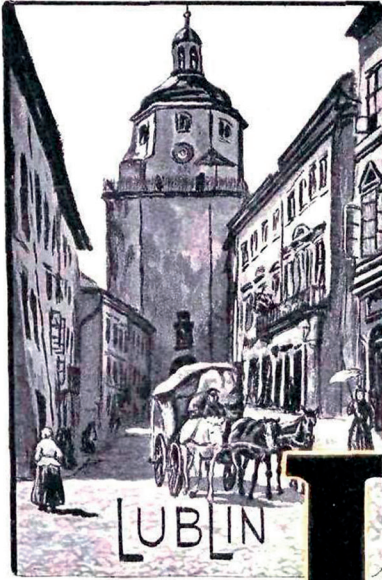
**Z prastarą piosenką
Swoją ziemię orze, —
Pocziwym Kaszubom
Pan Bóg dopomoże.**

**Niegdyś pod Kircholmem
Chodkiewicz zbił Szweda,
Choć się ich zebrała
Ogromna czereda.**

**Nasz prześliczny Kraków,
Od latek tysiąca,
Uśmiecha się niebu,
W złotych blaskach słońca.**

Tu śpią w grobach króle
I mężni rycerze, —
Wznoszą się wysoko
Licznych świątyń wieże.

A dzielny Krakowiak,
Z ochotą junaka,
Pracuje aż miło,
Nucąc krakowiaka.

L, l

Pod Lignicą w dawne lata
Bój był srogi z Tatarami,
Legł tam Henryk, książę Śląski,
Opłakany ludu łzami.
Lisowczyki, dzielne wojsko,
Nieraz tęgo biło wroga,
Kędy przeszli — wślad za nimi
Szła porażka i pożoga.

Litwa, śliczna to kraina,
Piękne rzeki, bujne lasy,
Łąki kwieciami haftowane,
Łany, sioła dziwnej krasy.

Lud pobożny i poczciwy
Zamieszkuje ziemię ową,
Słynie męstwem i stałością
I dobrocią narodową.

Lublin, miasto bardzo stare,
Z wielkich sejmów niegdyś sławne,
Ma wspomnienia wielkopomne
I pamiątki starodawne.

Lwów, stolica Rusi ongi,
Gród odwieczny i wspaniały,
Nieraz krzepkie jego mury
Hordy pogan odpierały.

Ł, ł

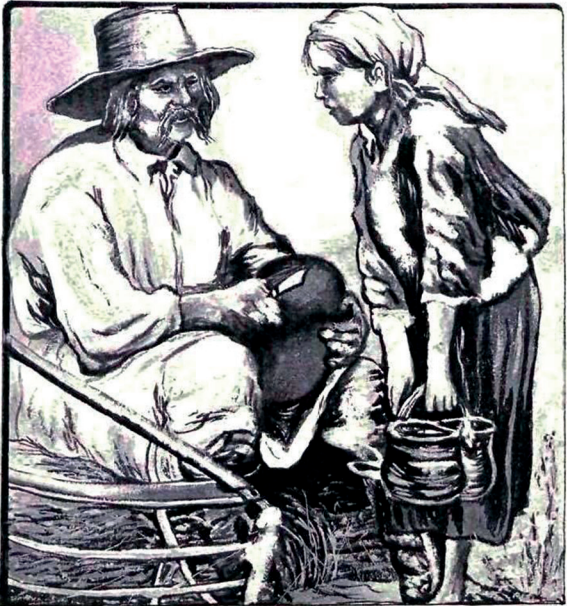
W **Łazienkach** pod Warszawą
Stanisław August bawił,
Prześliczny park po sobie
I pałac pozostawił.
W **Łęczycy**, grodzie Piastów,
Zamczyska są ruiny,
Tam mieszka czart Boruta,
Prawdziwy szlachcic z miny.

Za stałą swą siedzibę
Zwaloną obrał wieżę,
W podziemiach ciemnych siedząc,
Zaklętych skarbów strzeże.

W **Łobzowie** król Kazimierz,
Monarchą chłopków zwany,
Przebywał pośród ludu,
Wielbiony i kochany.

Do chrztu im trzyma dziatki,
Wraz z nimi je i pije, —
Dotychczas jego pamięć
W prostaczych sercach żyje.

Na szczyty **Łysej góry**,
W srebrzysty blask księżyca,
Co piątek na łopacie
Ulata czarownica.

M, m

Hej! **Mazowsze** to mi strona!
A tem droższa, że rodzona!
Jakie **miasta**, jakie wioski,
Pod opieką Męki Boskiej!
Kędy spojrzeć: bujne lany,
Obszar zbożem haftowany,
A pszeniczne złote kłosa,
Zda się pną się pod niebiosy.

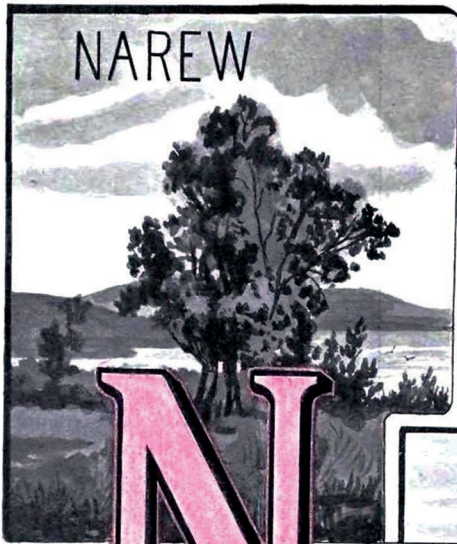
A **Mazury** — toż to chwaty!
Urodziwe, gdyby kwiaty!
A wesołe, a junackie,
W tańcu zwinne, w pracy grackie!

Gdy **mazurka** gra muzyka
Zbudziłaby nieboszczyka,
Rzną skrzypeczki, mruczą basy,
A wtórują echem lasy!

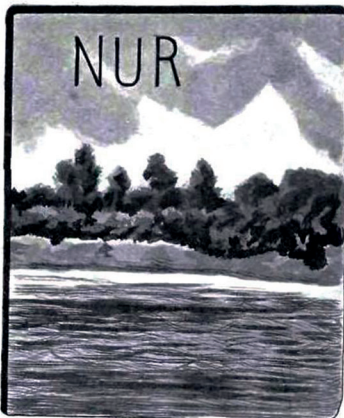
Mazurzanki z Mazurami
Krzyszczą iskry hołupcami,
Lśnią kapoty granatowe,
Jubki modre i różowe.

Jaki zapach z polnych kwiatów,
Z maków, lilij i **blawatów**!
Jakie śpiewne ptasząt chóry!
Niema ziemi nad Mazury!

NAREW

NUR

N

NIDA

NIEMEN

N, n

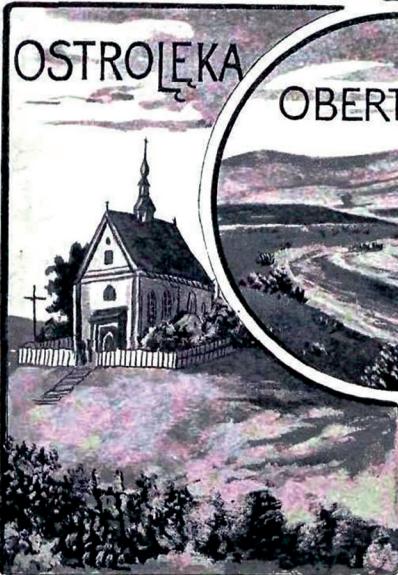
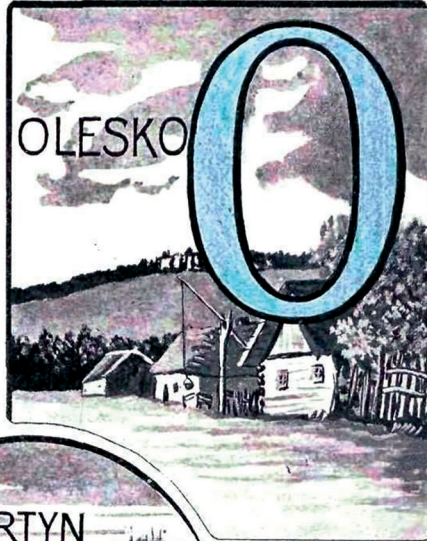
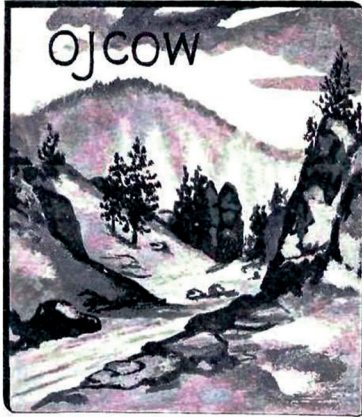
Narew, Nida, Nur, Niewiaża,
Niemen, co to w Litwie płynie,
Każda z rzek tych z swych piękności
Od lat, Bóg wie ilu, słynie.
Toczą szumne swoje wody
Przez kraj polny lub lesisty,
Świecąc w jasnych blaskach słońca,
Jakby wstęgi pas srebrzystej.

I zraszają barwne kwiaty
U zielonych swych wybrzeży,
I ładowne niosą łodzie
Z bystrą falą, co w dal bieży.

Odbijają w swojej toni
Miasta, grody i świątynie, —
Tyle rzeczy przeminęło,
A ich woda ciągle płynie!

Ileż wojów, ległych w boju,
Na dnie owych rzek spoczywa!
Fala cichą kołysankę
Wojownikom na sen śpiewa!

Narew, Nida, Nur, Niewiaża,
Niemen — drogie nasze rzeki,
Niechaj płyną wśród szczęśliwych,
Niechaj płyną długie wieki!

O, o

Pod wsią **Obertynem**
Hetman Jan Tarnowski
Pogromił Wołochów,
Przy pomocy Boskiej.
W jaskiniach **Ojcowa**
Król-wygnaniec bawił,
Jego syn, Kazimierz,
Zamek tu postawił.

W **Olesku** się zrodził
Zbawca chrześcijaństwa,
Mężny Jan Sobieski,
Pogromca pogaństwa.

Kopalniami srebra
Stary **Olkusz** słynie,
Woda je zalała
I na srebrze płynie.

Gdy się skończą żniwa,
Gdy już pusta niwa,
Wesołe **Okrężne**
W dworze się odbywa.

W **Ostrołęckiej** puszczy
Kurpiki mieszkają,
Co to zamiast butów
Łapcie z łyka mają.

PŁOWCE

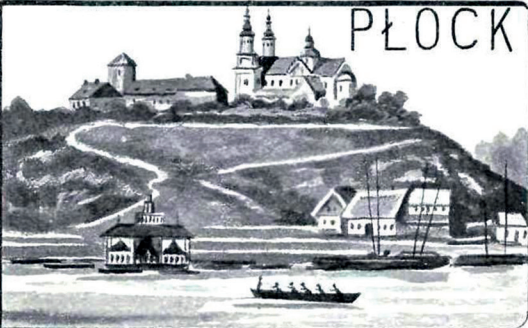

PIENINY

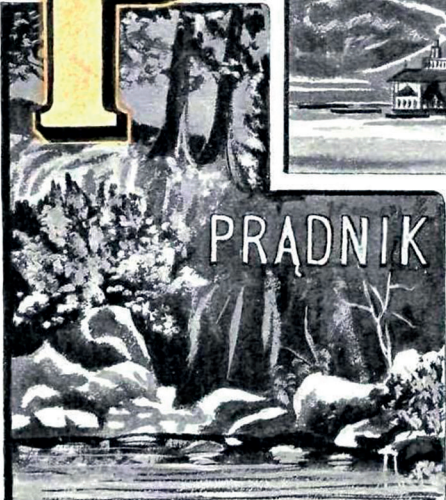

P

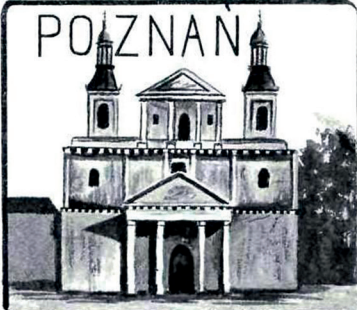
PŁOCK

PRĄDNIK

POZNAŃ

P, p

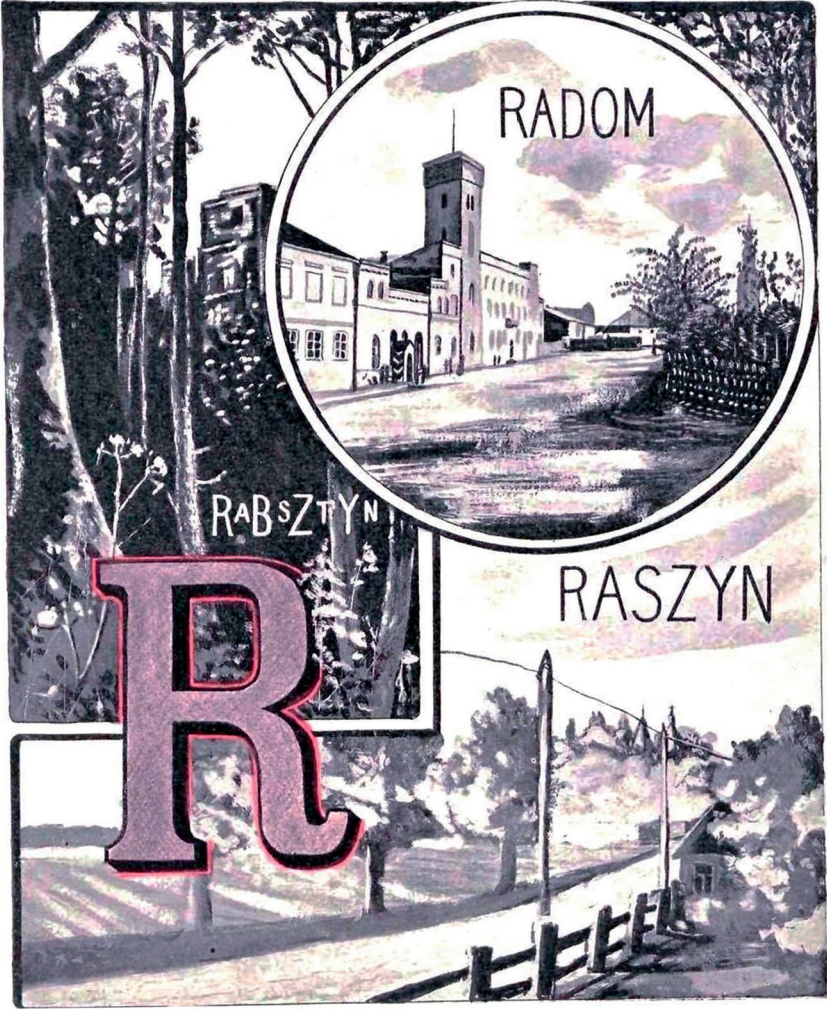
Piękne to są góry
Te **nasze** Pieniny,
Sięgają szczytami,
Aż do chmury **sinej!**
Płock, prastare miasto,
Ponad Wisłą leży,
Zdaleka go dojrzysz,
Płynąc do wybrzeży.

Dzielny król Łokietek,
Na czele wojaków,
Tęgo pod **Płowcami**
Pogromił Krzyżaków.

Poznań ponad Wartą
Wznosi swoje wieże,
Święty Wojciech biskup
Tego grodu strzeże.

Prądnik, bystry potok,
W dolinie Ojcowa,
Doskonale pstrągi
W swej głębinie chowa.

Z prześlicznych widoków
Puławy są słynne,
Niema nic droższego
Nad strony rodzinne!

RADOM

RABSZTYN

RASZYN

R

R, r

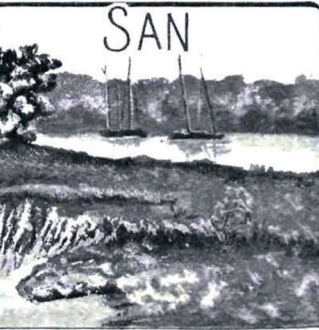
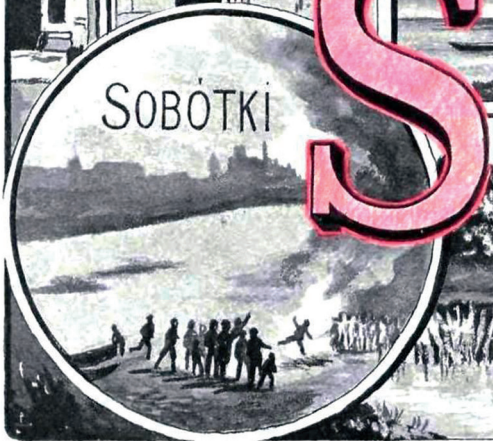
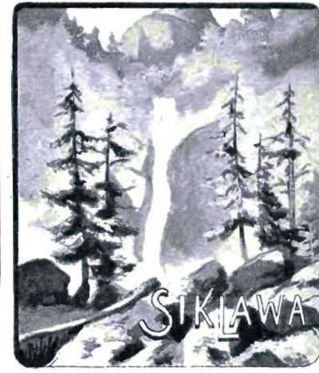
Rabsztyn, zamek wspaniały,
Na wysokich urwiskach,
Niegdyś gniazdo rycerzy,
Dzisiaj leży w zwaliskach.
Radom, miasto niemałe,
Już pięć stoi stuleci,
Bo założył je niegdyś
Kazimierz Wielki, król kmieci.

Sławny djabeł **Rokita**,
To wygodniś, mospanie,
W suchej wierzbie przydrożnej
Obrał sobie mieszkanie.

Nocą straszy przejezdnych
I tumani ich srodze,
Lub dla figlów djabelskich
Łamie mostki na drodze.

Pod Warszawą jest wioska,
Co **Raszynem** się zowie,
Cóż tam niegdyś się działo?
Które z dzieci mi powie?

Była bitwa z Niemcami,
Krwią zboczyły się łany,
A Polakom dowodził
Księżę Józef kochany.

S, s

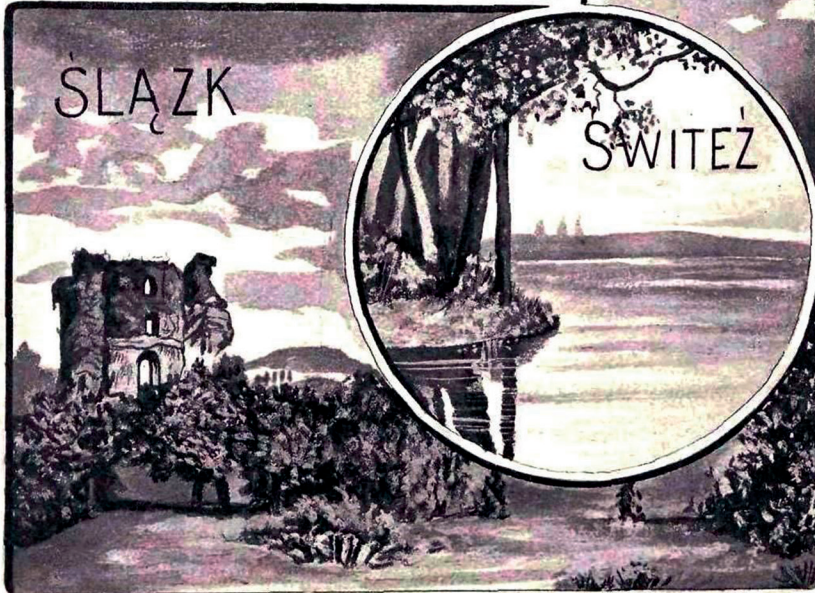
San z Beskidu wartko płynie,
Urodzajny kraj obmywa,
Potem w srebrnej Wiśle ginie,
Z nią do morza razem wpływa.
Hej! **Sandomierz** to gród stary,
Nad brzegami Wisły siedzi,
Napadali go Tatarzy
I łupili nieraz Szwedzi!

W Tatrach naszych i w Karpatach
Są **Siklawy**, wodospady,
W dół po górskich ziołach, kwiatach
Toczą bystre swe kaskady.

Jest w Krakowie **Skalka** wzgórze
Tego miejsca słynie sława,
Tam to napadł król w purpurze
Na biskupa **Stanisława**.

Za grzesznika codzien płynie
Szmer modlitwy z głośnym dzwonem,
A Stanisław z cudów słynie
Naszej ziemi jest Patronem!

Co rok w Czerwcu, w noc Janową,
Jest **sobótek** obrzęd stary,
Wtedy paproć łśni tęczowo
I w lasach się dzieją czary!

Ś, ś

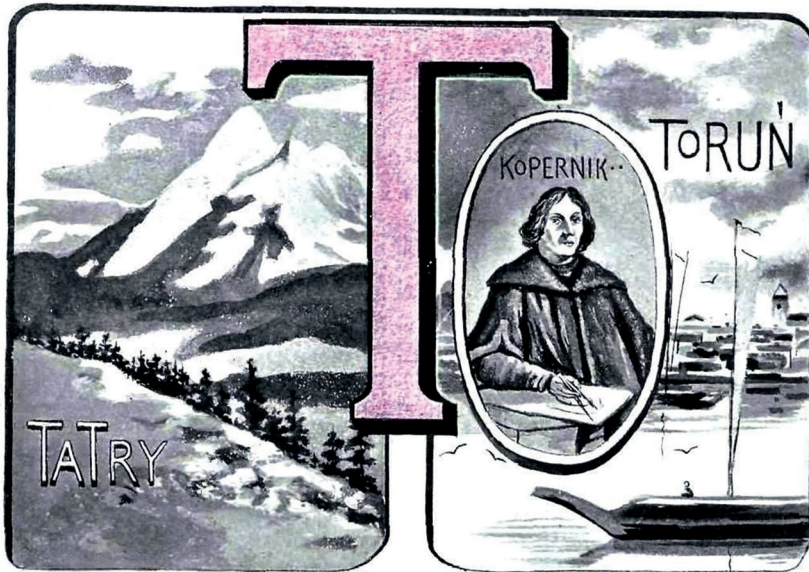
Świętokrzyskie góry
Pną się pod błękity,
Sięgają do nieba
Ich zielone szczyty.
Za rycerskich Piastów
Klasztor założony,
Do dziś stoi. Z wieży
Błyszczą krzyż złożony.

Piastowska dziedzina,
Polski **Śląsk** prastary,
Tam jednej krwi naród
I jednakiej wiary.

To nasi rodacy,
Pocziwi Ślązacy,
Dożyją swobody,
Dzięki zacnej pracy.

Jezioro **Świtezi**
W litewskiej krainie
Z poetycznych legend
W całej Polsce słynie.

Są tam wodne duchy
I bożkowie leśni,
Śliczne nasz wieszcz Adam
Pisał o tem pieśni.

T, t

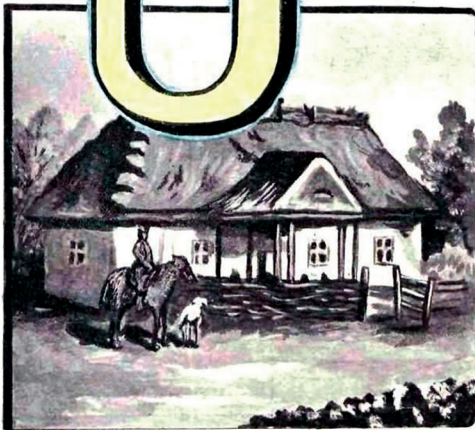
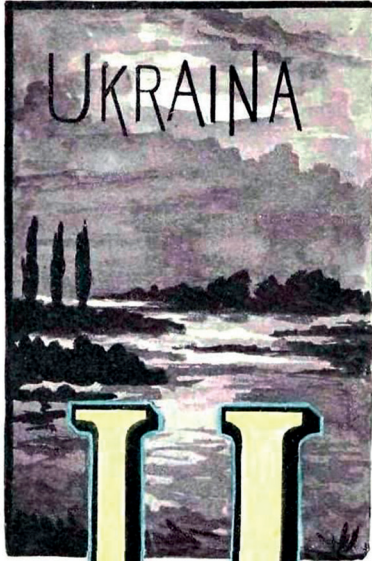
Tatry nasze śliczne,
Pną się pod lazury,
Kędy rzucić okiem
Same wielkie góry.
Śnieżne ich wierzchołki
W chmurach się skrywają,
A swobodne orły
Nad niemi bujają.

Toruń stare miasto
Ma już lat niemało,
Rozkłada się pięknie
Nad Wisłką białą.

Tutaj się urodził
Mikołaj Kopernik
No? Czem jeszcze słynie?
Znasz toruński piernik?

Trębowla stąd znana,
Że za króla Jana
Była oblężona
Przez Turka pohana.

Jużby się poddała
Pokłon Turkom biła,
Ale ją Chrzanowska
Męstwem obroniła!

U, u

Na **Ukrainie**
Stepy bez końca,
Palone blaskiem
Złotego słońca.

Na **Ukrainie**
Kurhanów wiele,
W nich śpią pobici
Nieprzyjaciele.

Na **Ukrainie**
Mają swe leże
W skrwawionych grobach
Mężni rycerze.

Na **Ukrainie,**
Jak barwne morze,
Na poganina
Szło Zaporozie.

Na **Ukrainie**
Ślepcy-lirnicy
Śpiewają dumki
O swej ziemi.

Na **Ukrainie**
Orły bujają,
Stepowe wiatry
Wspomnieniem grają...

W

W, w

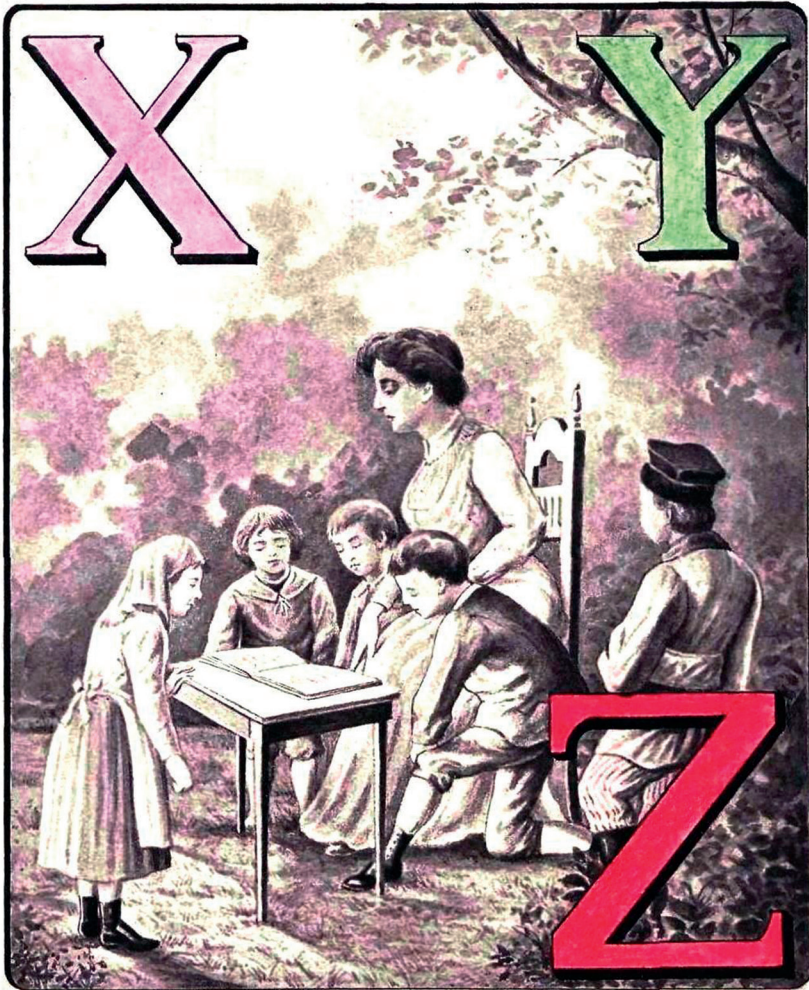
Warszawa dumna i wspaniała
Na mazowieckich piaskach stoi,
W promieniach słońca blaskiem pała,
Jak dzielny rycerz w złotej zbroi.
Krzyże kościołów, domów szczyty
Pną się wysoko tłumną zgrają,
A w dole rzeczne lśnią błękity
I drogie miasto odbijają.

Warta przepływa w naszej ziemi,
Koło miast wielu bystro płynie,
I zrasza Poznań wody swemi
Aż w obcej stronie kędyś ginie!

Wawel w niebiosy patrzy śmiało,
Królewskim zamkiem ozdobiony,
Jakże on piękny w noc wspaniałą.
Poważny — cichy — rozmodlony!

Wilanów leży pod Warszawą,
Świetnych pamiątek jest tu wiele,
Z pod Wiednia hufce szły tu z sławą,
A Jan Sobieski był na czele.

Wisła obmywa kraj kochany,
Królowa polskich rzek i pani,
I skrapia lasy — łąki — łany,
Aż tonie w morskiej hen otchłani!

X, Y, Z

Za dawnych czasów
W księdze starej
Te dwie litery
Szły do pary.
Przez X pisano
Xiądz i Xiążę,
Ono jak kłamra
Xięgę wiąże.

Y też w użyciu
Było wszędzie
Y miałeś dawniej
Dziś i będzie.

Dziecko y matka,
To starzyzna,
Rayca, czekaycie
I Oyczyzna.

Tak dziś nie można
Pisać przecie,
Lecz wiedzieć winno
Każde dziecię:

Jak to pisano
Przed latami, —
Jak to uczono
Przed wiekami.

Ż, ż

Zamykam książeczkę
Dla was pisaną:
Niech życie wam świeci
Zorzą różaną.
Serduszka tak czyste
Mieście jak złoto,
Do nauk się weźcie
Z szczerą ochotą.

Niech patrzą pogodnie
Żrenice wkoło,
Niech będzie twarz jasna,
Wesołe czoło.

Kochajcie rodziców,
Swoją domkę małą
I Boga, i ludzi,
I kraj nasz cały.

W weselu i w zdrowiu
Rośnijcie ładnie,
Codziennie do *główki*
Niech ziarno wpadnie.

I niech się rozwija,
Niech was upiększa, —
To będzie zapłata
Dla mnie największa!...

[A. Oppman, Abecadło polskich dzieci w krajobrazach, Druk „Gazety Rolniczej”, Warszawa 1906; interpunkcja, pisownia i wyróżnienia oryginalne]